

خلاصه سیاستی انتقال خون پیشنهادی گروه اخلاق پزشکی فرهنگستان علوم پزشکی

*^۱دکتر احسان شمسی گوشکی، ^۲دکتر علیرضا پارساپور، ^۳فاطمه مؤمنی جاوید، ^۴دکتر باقر لاریجانی

اهدا و دریافت خون دارای مسائل اخلاقی و حقوقی ویژه‌ای است که باید مراعات گردد. بدین منظور در سال ۱۹۸۰ مجمع بین‌المللی انتقال خون در مونترال، آیینه نامه اخلاقی اهدای خون را تصویب کرد. طبق مفاد این آیینه نامه بر دسترسی به خون عاری از خطر، رایگان بودن آن، عدم نیاز به جایگزینی خون اهدایی، رضایت آگاهانه‌ی دریافت‌کننده خون، حق عدم پذیرش خون توسط دریافت‌کننده و حق مطلع شدن از آسیب واردہ به هنگام وقوع آن تأکید شده است. مانند هر حوزه دیگر پزشکی ارائه خدمات انتقال خون باید در چهارچوب‌های اخلاقی حرفه‌ای پذیرفته شده باشد. رعایت هنجارهای اخلاق حرفه‌ای در سازمان انتقال خون که از پایه براساس نوع دوستی بنا نهاده شده است، از اهمیت بالایی برخوردار است.

از آنجایی که سازمان انتقال خون تصمیم به تدوین اسناد اخلاقی اهدای خون دارد، توصیه‌ها به عنوان راهنمای تدوین اسناد مرتبط با اخلاق در انتقال خون در جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می‌شود.

۱. در مواقعي که به دليل بروز حوادث غيرمتعربي و بحران‌ها و نياز فوري به تعداد زيادي اهداکننده لازم است فراخوان عمومي برای اهدای خون داده شود. هرگونه اعلام و فراخوان عمومي در سطوح ملي و منطقه‌اي جهت دعوت از مردم برای اهدای خون باید در قالب چارچوب‌های مشخص از قبل تعیين شده باشد که در آن براساس سطح بحران پيش آمد به صورت کاملاً شفاف در جامعه اطلاع‌رسانی شود. همچنین "حفظ اعتماد عمومی" به فراخوان‌های مشابه به عنوان اصل اول و مهم‌ترین ملاحظه در چنین مواردي مدنظر قرار گيرد.

۲. پیشنهاد می‌شود جمعيت اهداکنندگان و دریافت‌کنندگان خون و فرآورده‌های مربوطه به صورت گذشته‌نگر بررسی شود و ميزان بهره‌مندي افراد و جمعيتي‌های مناطق مختلف براساس شاخص‌های مختلف از جمله شاخص‌های دموغرافيک مورد ارزیابي قرار گيرد تا اين رهگذر توزيع منصفانه و عادلانه فرآورده‌های اهدایي رصد شود.

۳. با توجه به اينکه بر روی خون‌های اهدایي آزمایش‌های مختلف تشخيصي انجام می‌گيرد، لازم است در هنگام اهدا اطلاعات لازم شامل نوع آزمایش‌ها به اهداکنندگان داده شود و رضایت‌نامه آگاهانه كتبی اخذ گردد. درصورتی که براساس روندهای موجود مقرر می‌شود که نتيجه آزمایش‌ها به اهداکننده اطلاع‌رسانی گردد، لازم است اصل اطلاع‌رسانی و نحوه انجام آن (چه به صورت تلفني، مكتوب، پستي، حضوري و ...) به اهداکننده گفته شود و در فرم رضایت‌نامه اهدا اشاره گردد. درعيين حال اطلاع دادن به افراد در زمينه آلودگي به ویروس HIV و هپاتیت B و سایر موارد مهم تنها به صورت حضوري و توسط افراد مجريب و در قالب مشاوره انجام شود. در سایر موارد مسؤوليت اطمینان از محروماني بودن اعلام نتایج مربوط به آزمایش‌های تشخيصي باید کاملاً واضح و شفاف باشد.

۱. استاديار، مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
۲. استاديار، مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
۳. کارشناس پژوهشی گروه اخلاق پزشکی، فرهنگستان علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
۴. استاد، مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران (نويسنده مسئول)

۴. با توجه به آنلاین بودن اطلاعات مربوط به بیماران در سامانه‌های تخصصی مربوطه که تعداد قابل توجهی از همکاران پرسنل تخصصی سازمان به آن‌ها دسترسی دارند، لازم است سوابق مراجعه هرکدام از کاربران سامانه‌های مذکور براطلاعات موجود در سیستم ثبت و قابل پیگیری باشد. به نحویکه درصورت افشاء ناموجه اطلاعات افرادی که به اطلاعات مربوطه مراجعه کرده‌اند قابل تشخیص باشند.

۵. لازم است در فرم‌های رضایت آگاهانه‌ای که به افراد قبل از اهداده می‌شود جزیيات نحوه همکاری آن‌ها ازجمله پرسیده شدن سؤالات حساس از قبیل سؤالاتی در رابطه با روابط جنسی ذکر شود و به آگاهی آن‌ها رسانده شود.

۶. درمواردي که به هر دلیلی متنقضی اهدا شرایط لازم برای اهدای خون را ندارد، لازم است به صورت شفاف موضوع برای ایشان توضیح داده شود و درصورتی که این "محرومیت" از اهدا که اصطلاحاً معافیت نامیده می‌شود و به دلیل مسائل خصوصی و رفتارهای جنسی پر خطر افراد است، فقط درصورت رضایت افراد در سامانه مربوطه ثبت شود، درغیراینصورت لازم است سوابق مربوطه حذف گردد.

۷. براساس هنجارهای اخلاق حرفاء مورد توافق جهانی، هیچ گروه قومی، نژادی، جمعیتی، ملیتی به صورت یکجا نمی‌توانند از برنامه اهدا یا دریافت خون محروم شوند. این موضوع درمورد اهدا کنندگان مهاجر از اهمیت خاصی برخوردار است. لازم است در چنین مواردی شاخص‌هایی به جز ملیت مهاجرین که دلایل قانع کننده فنی و عملی برای محروم کردن افراد از اهدا به حساب می‌آیند، به صورت شفاف اعلام شوند.

۸. لازم است برای توزیع منابع خون موجود به ویژه درمورد گروه‌های خونی کمیاب و نیز درموارد کمبود منبع، سیاست‌های شفافی جهت توزیع منابع محدود اتخاذ شود. در این سیاست‌ها باید مراجع تصمیم گیری برای توزیع عادلانه و منصفانه منابع محدود در سطوح مختلف از قبل تعیین شوند، که دربردارنده سطوح مختلف مدیریتی و اجرایی تا کارشناس کشیک‌های منطقه/ شهر می‌باشد.

۹. با توجه به اینکه اهداء خون در ایران براساس انگیزه‌های داوطلبانه و انسان‌دوستانه بوده است، لازم است از هرگونه اقدامی که شائبه "تجاری شدن" خون و محصولات مربوطه از جمله پلاسما را در افکار عمومی و اذهان جامعه ایجاد کند، جداً خودداری به عمل آید. این پیشنهاد شامل تعیین فرانشیز آماده سازی خون و فرآورده‌های مربوطه نیز می‌شود. به عبارت دیگر هرگونه تعیین فرانشیز برای خون و محصولات خونی و ذکر آن در صورت حساب‌های مالی که در اختیار عموم مردم قرار می‌گیرد توصیه نمی‌شود، حتی اگر مبلغ پرداختی مردم صفر باشد. پیشنهاد نهایی این است که نظام تأمین مالی و تأمین بودجه تأمین و فرآوری خون و فرآورده‌های خونی در قالب اعطای بودجه مستقیم به سازمان انتقال خون انجام شود تا از طریق نهادهای واسط مانند بیمه‌ها.

واضح است درصورتی که جامعه و عموم مردم احساس کنند که خون‌های اهدایی در چهارچوب‌های مالی تبادل می‌شود(حتی از طریق بیمه‌های عمومی)، ممکن است به دلیل سوء تفاهم‌های ایجاد شده نرخ اهدا کاهش یابد.

۱۰. با توجه به اینکه هرگونه پرداخت به افراد اهداکننده ممکن است به سمت استثمار برخی از افراد آسیب پذیر توسط سایرین از جمله نزدیکان آن‌ها بیانجامد، خرید خون/پلاسما و محصولات مربوطه توسط تمام مراکز دریافت و جمع آوری خون و پلاسما ممنوع شود. پرداخت به هر بهانه‌ای و در هر قالبی می‌تواند به علت شیب لغزنده‌ای که ایجاد می‌کند مشکلات اخلاقی جدی به وجود آورد.

۱۱. لازم است منبع مالی و روند اجرایی برای جبران عوارض و خسارات ناشی از انتقال خون و فرآورده‌های خونی تعیین تکلیف شود.

۱۲. چگونگی انتقال خون به خارج از کشور جهت کمک و درموارد وجود بحران‌های اساسی لازم است تعیین تکلیف گردد. سیاست‌های بشردوستانه انتقال خون می‌تواند شامل کمک به نیازمندان آسیب دیده سایر کشورها هم باشد.

۱۳. نظارت بر همه مراکز درگیر اهداء، دریافت، توزیع و فرآوری خون و محصولات مربوطه باید در اختیار سازمان انتقال خون باشد. حتی مواردی مانند پلاسما که دریافت محصولات خون برای تولید داروها به کار می‌رود.

۱۴. مسائل اخلاقی انتقال خون در برنامه‌های آموزشی دوره‌های مربوطه از جمله آموزش متخصصان، کارشناسان، تکنسین‌ها و... مورد توجه قرار گیرد.

۱۵. سیاست ارتقاء سنجش سلامت افراد اهداکننده و گسترش دامنه آزمایش‌ها درجهت بهره‌مندی هرچه بیشتر اهداکنندگان باتوجه به بودجه‌های مربوطه در دستور کار قرار گیرد.

تقدیر و تشکر

از اعضای فرهیخته گروه فلسفه، اخلاق پزشکی و علوم زیستی و آموزش پزشکی فرهنگستان علوم پزشکی و از همکاران سازمان انتقال خون معاونت محترم آموزش و پژوهش سرکار خانم دکتر مقصودلو و معاونت محتم فنی سازمان سرکار خانم دکتر امینی باتوجه به مشارکت ایشان در تدوین متن تشکر و قدردانی می‌شود.

Blood Transfusions policy brief, suggested from Medical Ethics Group of Academy of Medical Sciences

Ehsan Shamsi Gooshki – Alireza Parsapoor - Fatereh Momeni Javid – Bagher Larijani*

* Medical Ethics and History of Medicine Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Keywords: Blood Transfusion, Health Policy, Medical Ethics, Policy Making